

Олена Бугаєва,

науковий співробітник НБУВ, канд. іст. наук

Інформаційні ресурси архівів Києва: проблема джерел української іконографії

У статті розглядається проблема іконографічних джерел як одного з пріоритетних напрямів української біографістики. На основі аналізу експозиційних фондів архівних установ Києва здійснено спробу узагальнити їх наявний іконографічний ресурс.

Ключові слова: джерела української біографістики, інформаційні ресурси, український національний біографічний архів, архіви Києва.

Динамічні трансформаційні процеси розвитку сучасного українського суспільства, демократизація усіх сфер громадського життя, що характеризують сучасний етап розвитку країни, справляють значний вплив на архівне будівництво, значно розширюють можливості використання ретроспективної документної інформації і, в тому числі, іконографічної [1, с. 3]. Сьогодні в Києві функціонує майже 20 архівів, що містять іконографічну інформацію (їхній перелік наведено вкінці статті). Завдяки існуючій розгалуженій мережі архівних установ з різноманітним видовим складом фондів, вільному доступу до них створено умови для комплексного використання «широкоформатної» іконографічної архівної бази для якнайповнішого візуального відтворення історії України. На жаль, інформація про склад і зміст багатьох архівних фондів до сьогодні є застарілою або взагалі відсутньою. Хоча в останні роки з'являються різножанрові публікації з історії організацій-фондоутримувачів, присвячені дослідженню окремих фондів, архівних, міжархівних і міжфондових колекцій [1, с. 214–243]. Враховуючи дедалі зростаючі суспільні потреби в інформації, Державний комітет архівів України, Національна академія наук України та Міністерство культури і мистецтв України виступили з ініціативою започаткувати серію спеціальних видань у рамках програми «Архівні зібрання України» [2, с. 5]. Безсумнівно, українська архівна іконографія поки що очікує на свій час: дослідження в цьому напрямі державних й відомчих архівосховищ потребують системної, динамічної роботи з метою створення зведеного національного іконографічного фонду.

Виявляючи ту чи іншу іконографічну інформацію, дослідник має враховувати галузеву спеціалізацію тих архівних установ, до яких він звертається в процесі своєї роботи. Порівняно з музеями, де також зберігаються численні іконографічні матеріали, ексклюзивність документів архівних установ

полягає в тому, що тут більшою мірою зосереджено не візуальну (зображальну) інформацію, яка має художню цінність, а фіксовану різними технічними засобами (рукописну, друковану, аудіо/відео) – у вигляді офіційних документів, паперів діловодства, протоколів, статистичних даних, особистих листів, щоденників тощо, які відкривають невідомі факти життя тієї чи іншої особи, окреслюючи нові обрії іконографічних пошуків. Саме вони стають необхідним довідковим матеріалом або документально-інформаційною канвою для здійснення максимально адекватної візуальної реконструкції тієї чи іншої історичної постаті.

Центральний державний архів вищих органів влади України (ЦДАВО України) налічує 3290 фондів і 1 954 330 справ за період 1917–1985 рр. Тут зберігаються унікальні документи Української Центральної Ради, Української Народної Республіки, Української держави гетьмана П. Скоропадського, Директорії Української Народної Республіки; місцевих органів влади; міністерств і відомств; Української автокефальної православної церкви, інших релігійних громад; військових формувань; політичних організацій. Архів також містить важливу інформацію про діяльність Української академії наук протягом 1918–1927 рр. [3, с. 40–47].

Серед документів 1917–1980 рр. особливу іконографічну цінність мають ті з них, що репрезентовані особовими фондами представників культури і науки, української еміграції, а також радянських, державних і громадських діячів. Тут персональна іконографія представлена переважно фотопортретами, кінодокументами, дипломами, друкованими працями, рукописами. Всі документальні матеріали архіву розміщено за тематичним принципом у межах відповідних груп. Серед них особливої уваги потребують фонди «замовчуваної теми», присвячені українській еміграції. На державне зберігання до ЦДАВО України з Праги надійшли особові фонди провідних вітчизняних державних, політичних, гро-

мадських діячів, митців, вчених – Д. Антоновича, М. Бутовича, Є. Вирового, Д. Донцова, Д. Дорошенка, А. Животка, Ю. Косача, Б. Лепкого, І. Мазепи, С. Наріжного, І. Огієнка, С. Петлюри, С. Русової, М. Садовського, С. Сірополка, П. Холодного, П. Чижевського, М. Шаповала, С. Шелухіна та ін. Тут також зберігаються матеріали організації студентів-емігрантів, які діяли в Чехо-Словаччині, Польщі, Швейцарії, Німеччині. У березні 1996 р. до архіву з Канади надійшли документи Уряду УНР в екзилі за 1946–1992 рр., які містять важливі фотодокументи.

У ЦДАВО України також зберігаються унікальні документи (тривалий час недоступні навіть фахівцям) стосовно діяльності ОУН–УПА, яка й досі неоднозначно оцінюється у науковому і громадському середовищі. Іконографічну цінність фондів цієї тематики містять фотодокументи, колекція трофейних документів та копій мікрофільмів.

Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України) містить великий масив документів 1918–1998 рр. у т. ч. і іконографічних матеріалів радянського періоду, що висвітлюють історію України крізь призму діяльності політичних партій, громадських організацій і об'єднань, партизанського і анархістського руху, політику українізації і репресії сталінської доби, архівно-слідчі справи ДПУ–НКВС–КДБ, оточення вищого партійного керівництва ЦК Компартії України [4]. Другу світову війну у фондах ЦДАГО України представляє тематичний показник Т. Гриценка [5]. Архів складається з 135 фондів, де зберігається 246 443 справи. Служба безпеки України передала до архіву 34 000 справ, які містять матеріали стосовно репресованих видатних діячів науки, літератури, мистецтва – академіків А. Кримського, членів родини М. Грушевського (доньки Катерини та брата Олександра), Є. Тимченка, О. Гольдмана, митрополитів Української автокефальної церкви – В. Липківського, В. Єрмакова, письменників – Остапа Вишні, С. Пилипенка, Л. Старицької-Черняхівської.

Фонди, присвячені періоду українізації та «українському Відродженню», зберігають іконографічні пам'ятки про представників вітчизняної науки та культури – М. Грушевського, С. Єфремова, А. Кримського, М. Хвильового, державних діячів, які боролися за збереження української мови і започаткування національної освітньої школи у 20-ті рр. – М. Скрипника, А. Шумського, Г. Лапчинського. Документи партизанського руху в Україні періоду Другої світової війни репрезентують невідомі фотоматеріали 70 партизанських з'єднань. Серед них зберігаються справи С. Ковпака, О. Федорова, М. Наумова, О. Сабурова. Серед матеріалів анар-

хістського руху особливий інтерес становлять документи, пов'язані з Н. Махном. Тут зберігаються щоденник його дружини, накази, листи, відозви тощо. Вони, безумовно, додають чимало нових суттєвих штрихів до біографічного портрета отамана.

Фонди громадських організацій і діячів української еміграції 20–40-х рр. багаті на біографічну та іконографічну інформацію представників Української академічної громади, Центрального емігрантського союзу українських студентів, Українського національного союзу, Українського історико-філологічного товариства, Спільки українських лікарів та багато ін. Тут широко представлено листування тогочасної української еліти: Дмитра, Катерини, Марка і Михайла Антоновичів, В. Винниченка, О. Кандиби (Ольжича), Є. Петрушевича, С. Смаль-Стоцького, А. Левицького, С. Петлюри та ін. [6, с. 95–100].

Крім загальних фондів партій та організацій архів містить також фонди особового походження: С. Ковпака, Д. Коротченка, Г. Петровського, Ф. Сергєєва (Артема), де накопичено важливий різножанровий ілюстративний матеріал, у тому числі й фотодокументи. У фондах широко представлені знакові партійні й політичні постаті: Г. П'ятаков, Е. Квірінг, Ф. Кон, С. Косіор, Л. Каганович, М. Хрущов, Л. Брежнев, В. Щербицький.

Одним з основних архівосховищ нашої держави, де сконцентровано найважливіші документи та багату іконографічну інформацію, що ілюструє історію України протягом майже 600-річного періоду – від входження її території до складу Литви і Польщі (XIV – кінець XVIII ст.), Росії (перша пол. XVII ст. – Лютнева революція 1917 р. в Росії), установ Гетьманщини (друга пол. XVII – кінець XVIII ст.) до початку XX ст. – вважається **Центральний державний історичний архів України (ЦДАІК України)**, який містить 1624 фонди і 1 320 483 справи. Найціннішими є давні документи, зібрані в колекції документів Київської археографічної комісії, які відтворюють середньовічну історію України. Це – привілеї литовських князів і польських королів, універсали українських гетьманів, грамоти російських царів, документи з власноручними підписами визначних діячів України, Росії та інших країн. У колекції зберігається 765 печаток різного ступеня збереженості, понад 20 гербів Росії, 10 гербів Польщі, 7 гербів окремих осіб [1, с. 29].

Унікальним джерелом (описовим і візуальним) для вивчення культури, побуту, адміністративної, соціально-правової і господарської діяльності останнього періоду існування козацтва є Архів Коша Нової Запорозької Січі (XVIII ст.) [7, с.13–27]. Фонди ЦДАІК зберігають документи Брацлавського, Київ-

ського, Катеринославського, Новгород-Сіверського, Харківського, Подільського, Чернігівського намісницьких правлінь другої половини XVIII ст. Важливий, з точки зору біографістики, і значний за обсягом іконографічний матеріал міститься у фондах релігійних установ Київської, Переяславо-Бориспільської духовних консисторій, Софійського собору, Києво-Печерської лаври. Тут зберігаються описи і зображення церковного майна, плани монастирських будівель та маєтностей. Окремий масив даних становлять сповідні розписи та метричні книги релігійних установ різних конфесій Київщини, що є безцінним джерелом для генеалогічних розвідок.

Українська церква, з огляду на постійні історичні катаклізми та геополітичну ситуацію покликана була зіграти домінуючу роль у суспільстві. Вона й досі справляє вплив на формування нації. Значний масив архівних документів ЦДАК становлять монастирські фонди – 84 фонди, 22 668 справ, з них 30 014 справ – Києво-Печерська лавра. Але й на сьогодні ці фонди, на жаль, залишаються практично недослідженими, хоча містять інформацію для фахівців різного профілю – істориків, мистецтвознавців, музейних працівників, релігійних діячів тощо. Серед відомих українських дослідників, які свого часу активно опрацьовували архіви духовних інституцій, необхідно назвати професора Київської духовної академії С. Голубєва, який на основі архіву Видубецького монастиря написав його історію. Архівні фонди Києво-Печерської лаври досліджували професор Київської духовної академії Ф. Титов і протоієрей П. Троїцький. Цінність друкарської частини цього фонду для історії української культури неодноразово засвідчував митрополит Іларіон (Огієнко) [8, с. 172].

Серед усіх монастирських фондів вирізняється фонд «Києво-Печерська Лавра». Остання на початку XVII ст., з появою знаменитої Печерської друкарні, стала, за словами М. Грушевського, центром першого українського відродження, яке «...хоч і ненадовго заблистало блиском і політичної мислі, і національного усвідомлення» [9, с. 6]. Цей фонд укомплектований унікальними документами XVII–XVIII ст., жалуваними грамотами та указами російських царів, численними універсалами гетьманів, дарчими та купчими на лаврські маєтки. До речі, тут зберігається 10 універсалів самого гетьмана Івана Мазепи.

Велику загально-історичну і культурно-мистецьку цінність становить друкарський архів, який добре зберігся, незважаючи на велику пожежу 1718 р. Фонд містить відомості про діяльність цілої низки церковних і культурних діячів. Лаврські ченці зібрали інформацію і уклали списки про вихованців Києво-Мо-

гилянської академії, яких приваблювала своєю духовністю і просвітницьким спрямуванням ця обитель. Сьогодні цей список налічує вже близько 150 осіб. Пошук особових даних продовжується й нині, ведеться вивчення іменних і формулярних списків чернечого складу. Реставрації біографій представників української церкви, дослідженню їх різнобічної культурної і просвітницької діяльності, кар'єрного просування тощо суттєво допомагають звернення до наявних у фонді цінного листування лаврських архимандритів – Йосафа Кроковського, Стефана Яворського, Сільвестра Кулябки та численних універсалів гетьманів Івана Мазепи, Івана Скоропадського, Данила Апостола та ін. [8, с. 175–176].

Найбільш цінними, з іконографічної точки зору, є родові та особові фонди, які містять чимало різножанрової ілюстративної інформації, особливо, що стосується біографій. Проте, крім власне фамільних фондів, значну кількість розрізаних документів (у т. ч. особового походження) відомих і маловідомих шляхетських, українських землевласницьких родів Волині й Правобережної України зосереджено тепер у колекціях ЦДАК. Що характерно, фамільні архівні фонди вже майже перестали існувати як цілісні та самостійні інформаційно-біографічні комплекси. Це, зокрема, фонди українських землевласників – Галаганів, Мокрієвичів, Скоропадських, Стороженків, Сулим, Терещенків, Ханенків та ін., шляхти Правобережної України – Браницьких, Ворцелів, Ганських, Гіжицьких, Грохольських, Донець-Захаржевських, Дуніних-Борковських, Жевуських, Замойських, Корняктів, Лєдоховських, Любомирських, Мнішків, Плятерів де Броель, Оскерів, Понятовських, Потоцьких, Радзивіллів, Сапег, Собанських, Тарнавських, Терлецьких, Холоневських.

Документи родових архівів, в основі яких лежать колекції Київської археографічної комісії 1843–1917 рр. та Волинського музею, починаючи з 50-х років XX ст., стали поступово надходити до ЦДАК (Ф. 228), де зберігається «Колекція документів Волинського музею» (992 справи), систематизовано за структурно-хронологічним принципом. Його 5-й розділ становлять генеалогічні, метричні, особові та інші документи, а 6-й – щоденники різних осіб. У «Колекції документів на право власності XV ст. – 1920 р.» зберігаються привілеї, листи та універсали великих литовських князів та польських королів XIV–XVII ст., коронні метрики, манускрипти з бібліотеки Залуських та бібліотеки Радзивіллів у Несвіжі, колекції Мацеля Догеля, Петра Томіцького та ін.

У «Колекції рукописів з історії, науки, літератури і мистецтва XIV ст., 1628–1919 рр.» (741 справа) зберігаються документи широкого спектру їх іко-

нографічного використання – численними екслібрисами, архівними штампами, власницькими записами, сигнатурами, інвентарними номерами бібліотек, печатками установ. Збереглися, навіть, власницькі записи та екслібриси 18 приватних осіб, зокрема, Потоцьких, Мнішків. Під час впорядкування Ф. 223 у 1951–1952 рр. до нього потрапили разом з іншими документами колекції матеріали із зібрання колекціонера та нумізмата Карла Болсуновського [11, с. 90–96], що вважаються музейним раритетом.

ЦДІАК України зберігає родинні фонди українських громадських, політичних і наукових діячів, таких як – Галагани, Грушевські, Скоропадські, Терещенки, а також особові фонди Б. Антоновича, Д. Багалія, І. Каманіна, О. Кістяківського, М. Сумцова, О. Потебні. В колекціях інкунабулів і стародруків зберігається «Грамматика Мелетія Смотрицького» (1648), «Лексикон Памви Беринди» (поч. XVII ст.), «Літопис Григорія Грабянки» (список 1773 р.), «Ізраїльський змії» Григорія Сковороди.

Рідкісним іконографічним «еспонатом» архіву, який має велику художню цінність, є напестольне Євангеліє, подароване 1641 р. київським митрополитом Петром Могилою церкві Спаса на Берестові (видане у Львові 1636 р.). Також тут зберігаються кольорові зображення гербів Київського та Новгород-Сіверського намісництв, копій магдебурзьких привілеїв Києва (1544–1659), план Києва, складений М. Ушаковим 1695 р. та ін.

Центральний державний кінофотофоноархів України ім. Г. С. Пшеничного (ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного) – спеціалізована установа з комплектації та систематизації аудіо/відео документів, починаючи від 1853 р. Його фонди налічують 359 279 од. зб. фотодокументів (1853–1998), 59 750 од. зб. кінодокументів (1896–1996) та 21 112 од. зб. фонодокументів (1927–1995). Найбільш ранніми є: фотодокументи контратипів портретів Т. Шевченка, окремих подій і героїв оборони Севастополя під час Кримської війни 1853–1856 рр.; серед кінодокументів – кінофільми «200-річний ювілей Полтавської битви» (1909), «Похорони А. Н. Терещенка» (1912), «Польоти авіатора Уточкіна в Кишиневі» (1911). Вагомий внесок в іконографію зроблено українськими фотожурналістами, колекції авторських робіт яких зберігаються в архіві. Передусім, це фотодокументи Я. Давидзона, Б. Градова, М. Мельника, Ю. Мосенжника та ін. Велику кількість позитивних копій фотодокументів, вивезених з України під час Другої світової війни, було повернуто ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного Федеральним архівом Німеччини. Відтак, більше 3000 фотодокументів відображають суспільне і культурне життя України 20–30-х років

XX ст. Уся наявна кінофотодокументація структурується за систематичним та іменним каталогами, що сприяє швидкому пошуку необхідної іконографічної інформації [1, с. 38–40].

Науково-довідкова бібліотека Центральних державних архівів України існує з 1972 р. В її сховищах зберігається відповідна профільна література, документи та архівні експонати всіх основних центральних державних архівів Києва. Фонди Бібліотеки складаються з 186 023 примірників книг та брошур, 77 266 річних комплектів журналів і 24 845 підшивок газет, які містять хронологічно зафіксовану візуальну й текстову біографічну інформацію, 36 417 од. зб. спеціальних видань. Серед численних книг, комплектів журналів, газет, листівок, портретів, плакатів, афіш, картографічних матеріалів є й унікальні наукові видання В. Винниченка, М. Грушевського, Д. Дорошенка, М. Драгоманова, М. Максимовича. Зберігається тут і велика добірка українознавчої літератури міжвоєнного періоду емігрантського походження – кілька сотень томів нараховує збірка Українського університету в Празі. Тут і фотодокументи, і листи, і особисті речі, і офіційні матеріали, і фотознімки художніх портретів професорсько-викладацького складу. Майже весь довідковий фонд описано в енциклопедичних словниках, пам'ятних книгах та приурочених календарях: «Весь Киев», «Вся Україна», «Вся Одеса» та ін. [1, с. 46–47].

Серед відомчих архівів в окрему групу необхідно виділити архіви державних силових структур – МВС, СБУ та Міноборони. Всі вони містять закриту інформацію під грифом «секретно», персональні справи систематизовані в «іменних каталогах особових справ». На жаль, проблема відкриття їхніх фондів остаточно не вирішена ще й досі, хоча перспективи розвитку української історичної науки значною мірою залежать від введення в науковий обіг нових інформаційних джерел. Основний масив документів, яким володіє **Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ)**, перейшов йому в спадщину від колишнього НКВС. Це переважно справи сотень тисяч громадян, які незаслужено стали жертвами політичних репресій за часів тоталітаризму. Відповідно до закону «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17 березня 1991 р. з них знято безпідставні обвинувачення. Однак, СБУ ще довго триматиме свої «секрети» подалі від громадськості, оскільки стаття № 31 закону «Про інформацію» забороняє «доступ сторонніх осіб до відомостей про іншу особу, зібраних відповідно до чинного законодавства державними органами, організаціями і посадо-

вими особами» [11, с. 57–60]. І це створює певні проблеми, адже ГДА СБУ є безцінним джерелом візуальної та іншої інформації для багатоаспектного дослідження суспільного життя країни 20–50-х рр. У кримінальних справах накопичені відомості, що виходять далеко за межі слідства, і вони є величезним резервом щодо виявлення невідомих фактів життя і діяльності видатних постатей нашої новітньої історії [13, с. 126–127].

Серед документів **Галузевого державного архіву Міністерства внутрішніх справ України (ГДА МВС України)** неабиякий інтерес, з біографічної та іконографічної точки зору, становлять облікові справи осіб, яких було відправлено на спецпоселення. Взагалі архів містить 56 архівних фондів і колекцій, де зберігається близько 50 000 справ. Як правило, до ГДА МВС потрапляють на зберігання документи, що утворилися в процесі діяльності спецслужб центрального апарату МВС, вищих навчальних закладів МВС та науково-дослідних установ МВС, розташованих у Києві. Ці документи, з відомих причин, залишаються поза увагою дослідників.

Фонд № 59 ГДА МВС містить велику «Колекцію справ на спецпоселенців» (1933–1958), депортованих з України. З Іркутської області та інших регіонів Росії надійшли обсягові особові та облікові справи до УМВС України. Тепер їх картотека налічує понад 28 000 імен (у Росії картотека охоплює 2,5 млн осіб). Зараз співробітники Архіву впроваджують автоматизовану систему використання інформації для підготовки «Книги Пам'яті» [13, с. 191–196].

Потужними інформаційними іконографічними резервами щодо ілюстрування життєдіяльності видатних діячів науки, культури і мистецтва, громадсько-творчих об'єднань володіють архівні установи, підпорядковані **Національній академії наук України**. У контексті розгляду проблеми створення українського національного біографічного архіву і започаткування банку даних «Українська іконографія» доцільно об'єднати в окрему групу архіви Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка (ІЛ ім. Т. Г. Шевченка НАНУ), Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського (ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ) та Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ), що містять величезні масиви іконографічних джерел.

Основу архівних матеріалів **ІЛ ім. Т. Г. Шевченка НАНУ** становлять фонди особового походження Відділу рукописних фондів і текстології. Це своєрідне сховище творчої спадщини та документів бі-

ографічного змісту українських письменників XVII–XVIII ст., вчених-літературознавців, діячів культури, які досліджували національний літературний процес. Архів має 213 фондів, 102 315 од. зб. справ, 637 од. зб. фотодокументів за період XVII ст. – 1999 р. Крім тематичних, кожний фонд містить автографи, списки імен, зібрання листів, автобіографічні матеріали тощо [14, с. 122–126]. Символічно, що наприкінці 2 тисячоліття вийшов друком Путівник фондами Відділу рукописів Інституту літератури, який «відчинив» світові скарбницю доробку українських митців, висвітлив багатогранний талант національної письменницької еліти в конкретних здобутках, показав неповторну своєрідність та оригінальність кожної творчої особистості [15].

Особливу цінність мають рідкісні видання XVII ст. – збірники творів літературного, історіографічного та теологічного характеру, оздоблені художніми елементами, малюнками, які відтворюють візуальні ознаки минулого часу. Зберігаються тут і автографи Івана Величковського, і списки творів Захарії Копистенського та Івана Вишенського. Ілюстровані змішані збірники XVIII ст. Колекції давніх творів і рукописів зберігаються у фондах І. Франка, О. Бодяньського. Окремим фондом представлено життя та діяльність видатного просвітителя, філософа, геніального поета, письменника Г. Сковороди. Тут зібрані його автографи, списки філософських трактатів, художніх творів та особистих листів.

Оригінали відомих класичних творів та автографи поетичних і драматичних творів містять особові фонди І. Котляревського, П. Гулака-Артемівського, Г. Квітки-Основ'яненка, Є. Гребінки, Марка Вовчка, С. Руданського, А. Свидницького, Л. Глібова, І. Нечуя-Левицького, М. Старицького та ін. Гордістю архіву є фонд Т. Шевченка, де збереглися прижиттєві видання з авторськими правками, альбоми з малюнками, фольклорні записи. Окрему його частину архіву становлять біографічні матеріали про митця.

Широко представлено автографами багатьох творів, перекладами, листами, біографічними документами, ілюстративними матеріалами архівну спадщину Панаса Мирного (близько 1500 од. зб.); поета і фольклориста Я. Головацького (1000 од. зб.); Лесі Українки (понад 1000 од. зб. – майже вся її рукописна спадщина і численний іконографічний матеріал); І. Франка (понад 5000 од. зб., де особливе місце займає особиста бібліотека поета, що налічує 5784 унікальні книги – з мистецтвознавства, історії, філософії, фольклористики, літературознавства тощо, а також комплекти періодичних видань другої пол. XIX – поч. XX ст. Величезну іконографічну цінність мають книги з дарчими написами).

Багатий ілюстративний матеріал до біографій представників літературного цеху зосереджено в окремих фондах Христини і Христі Алчевських, Миколи й Марка Вороних, О. Кобилянської, М. Коцюбинського, Н. Кобринської, Л. Мартовича, В. Самійленка, С. Стефаніка, Л. Яновської та ін. У повенний період сформовано фонди М. Бажана, С. Васильченка, В. Винниченка, Я. Галана, О. Гончара, І. Кочерги, В. Поліщука, М. Рильського, М. Семенка, В. Симоненка, В. Сосюри, П. Тичини, С. Тудора, Ю. Яновського та багатьох інших. З-за кордону повернуто архівну спадщину І. Багряного, В. Барки, М. Драй-Хмари, О. Олеся, О. Ольжича, П. Одарченка, У. Самчука. Д. Чуба (Нитченка). В архіві ІЛ зберігаються також фонди провідних українських учених – І. Айзенштока, Д. Багалія, О. Білецького, М. Грушевського, Л. Махновця, М. Сиваченка.

Унікальний за своєю ексклюзивністю іконографічний матеріал, де вміщено фотопортрети і художні зображення видатних митців кінця XIX – початку XX ст., зберігається у фондах установ та організацій, зокрема таких як журнали «Дзвінок», «Літературно-науковий вісник», «Плуг», «Рідний край»; товариство «Руська бесіда»; канцелярія Київського окремого цензора [1, с. 170–173].

Архів **ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ** містить 51 фонд, 10 колекцій, 20 300 од. зб. і близько 1000 неописаних документів за 1833–1999 рр., які структуровано за систематичним, алфавітним, жанровим, іменним, географічним принципами. Персональні справи зібрані у 41 особовому фонді, 17 фондах установ та творчих організацій. На зберіганні перебуває значна частина фотодокументів, афіш, карт, які не виділено в окремі фонди. Більшість документів стосується представників українського музичного, театрального, образотворчого мистецтва. Тут також зберігаються матеріали, що репрезентують мистецьке українство за кордоном. Тематичні фонди й колекції народознавчого характеру, що формувалися протягом 150 років, містять багатий ілюстративний матеріал, що відображує різні аспекти діяльності та біографічного шляху широкого кола дослідників. Це, насамперед, фонди Наукового товариства імені Шевченка у Львові, Кабінету музичної етнографії ВУАН, Етнографічної комісії ВУАН, Етнографічного товариства у Києві, Волинського краєзнавчого музею, Інституту народної творчості та мистецтва УРСР, особові фонди О. Бежковича, М. Білозерського, Б. Грінченка, П. Демущького, О. Кістяківського, Ф. Колесси, П. Мартинювича, Я. Новицького, С. Носа, Ю. Павловича, І. Рудченка, Д. Яворницького та ін.

Професійне мистецтво представлено як особови-

ми фондами, так і фондами окремих установ – Товариства південно-російських художників, Товариства художників ім. Костанді, театру «Березіль». Велика кількість персональних і групових фотодокументів, автографів, оригіналів книжкових і нотних видань, художніх зображень, малюнків зберігаються в фондах В. Авраменка, М. Грінченка, Б. Егіза, Ф. Ернста, В. Йориша, П. Козицького, Б. Крижанівського, М. Лисенка, Є. Мамолата, В. Никитіна, Г. Світлицького, Є. Спаської, Я. Степового, О. Стіліануді, В. Феміліді, Я. Яциневича [1, с. 175–176].

Отже, в результаті аналізу інформаційного ресурсу іконографічних джерел музейних та архівних установ м. Києва вдалося звести в єдиний потужний масив наявну іконографічну інформацію з різних сфер людської діяльності, що охоплюють майже весь «задокументований» період української історії. Визначено джерельну базу та жанрові орієнтири формування української іконографії, окреслено масштаби іконографічної інформації окремих музейних та архівних установ, частково розкрито загальний склад і зміст документів.

Узагальнення сучасних методичних та технологічних підходів до наукового опису архівних і музейних документів, експонатів, художніх творів тощо відкрило перспективи для вироблення авторським колективом проекту оригінальних науково-методичних та програмно-технічних засад УІ в контексті новітніх системотехнічних технологій створення електронних історико-біографічних баз даних.

Завдання УІ УНБА виходять за межі суто біографічних досліджень і на загальнонаціональному рівні полягають у відпрацюванні механізмів збереження і систематизації іконографічної спадщини в актуалізації (візуалізації) пам'яток культури та мистецтва в духовному житті українського суспільства. Однією з форм збереження цієї спадщини є комп'ютеризація всіх видів наявних документальних і архівних ресурсів бібліотечних, музейних, архівних та інших установ. Настав час вироблення уніфікованих принципів і підходів фондування, обліку та систематизації документів з урахуванням специфіки установ-фондоутворювачів. Тому започаткування бази даних УІ УНБА можливо стане першим кроком на шляху відкриття віртуальної міжгалузевої програми, спрямованої на об'єднання зусиль наукових, бібліотечних, музейних, архівних працівників щодо розроблення загальних принципів і методів комп'ютерного збереження національного іконографічного фонду.

Останнім часом в Україні і країнах ближнього зарубіжжя виходять друком різножанрові публікації –

від невеличких наукових повідомлень на конференціях до ґрунтовних персональних і колективних монографій, присвячених дослідженням галузевої персоналїстики, родинних архівів, особових фондів, музейних колекцій та ін., що містять ексклюзивні факти життя і діяльності, багатий ілюстративний матеріал. Такий стан розвитку сучасної гуманїтаристики вимагає від українських учених переосмислення багатьох мистецьких явищ, що заслуговують на пам'ять та належне місце на шпальтах вітчизняної історії.

Архіви Києва

Центральні архівні державні установи

1. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) (вул. Солом'янська, 24).
2. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України) (вул. Кутузова, 8).
3. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України) (вул. Солом'янська, 24).
4. Центральний державний кінофотофоноархів України ім. Г. С. Пшеничного (ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного) (вул. Солом'янська, 24).
5. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ України) (вул. Володимирська, 22а).
6. Науково-довідкова бібліотека центральних державних архівів України (вул. Солом'янська, 24).

Галузеві державні архіви

7. Галузевий державний архів Міністерства внутрішніх справ України (ГДА МВС України) (вул. Богомольця, 10).
8. Галузевий державний архів Міністерства оборони України (ГДА МО України) (вул. Січневого повстання, 1).
9. Галузевий державний архів Комітету України з питань гідрометеорології (ГДА Гідромедкому України) (пр. Науки, 39, корп. 2).
10. Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ) (вул. Золотоворітська, 7).
11. Галузевий державний архів Держкомгеології України – Державний інформаційний геологічний фонд (ГДА Держкомгеології України – Геоінформ) (вул. Ежена Потьє, 16).
12. Державний картографо-геодезичний фонд України (Укркартгеофонд) (пров. Новопечерський, 3, корп. 2).
13. Історико-архівне управління Міністерства закордонних справ України (Михайлівська площа, 1).

Архівні установи НАНУ

14. Науковий архів Інституту археології (просп. Героїв Сталінграда, 12).
15. Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка (вул. Грушевського, 4).
16. Рукописні фонди Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського (ІМФЕ ім. М. Т. Рильського) (вул. Грушевського, 4).

17. Інститут архівознавства НБУВ (ІА НБУВ) (вул. Володимирська, 62); Інститут рукопису НБУВ (ІР НБУВ) (вул. Володимирська, 62)

Список використаної літератури

1. Архівні установи України: довідник / Упоряд. Г. В. Боряк, С. Г. Даневич, Л. А. Дубровіна та ін. – К., 2000.
2. *Сохань, П. С.* Національна архівна інформаційна система України: стан і перспективи розвитку // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи. Наук. доп. Всеукр. конф. – Київ, 19–20 листоп. 1996. – К., 1997. – Ч. I. – С. 15.
3. *Кучмаренко, В. А., Шмельов, В. Г.* Українська академія наук у 1918–1927 рр. [Огляд фондів ЦДАВО України: № 2, 166, 331, 2201] // Архіви України. – 1992. – № 4. – С. 40–47.
4. ЦДАГО України, його науково-довідковий апарат: довідник / Упоряд. Т. Т. Гриценко та ін. – К., 1998. – 48 с.
5. Друга світова війна в документах ЦДАГО України (1939–1945 рр.): тематичний покажчик / Упоряд. Т. Т. Гриценко та ін. – К., 1998. – 54 с.
6. *Климова, К. І.* До історії формування національного архівного фонду України (документальні колекції київських науково-історичних товариств: склад та джерела формування) // Українське архівознавство: історія, сучасний стан, перспективи. Наук. доп. Всеукр. конф. – С. 95–100.
7. *Апанович, О. М.* Архів Коша Запорозької Січі [Фонд № 229 ЦДІАК] // Архіви України. – 1989. – № 6. – С. 13–27.
8. *Кагамлик, С. Р.* Монастирські фонди та науково-довідковий апарат до них // Українське архівознавство: історія, сучасний стан, перспективи. Наук. доп. Всеукр. конф. – С. 172.
9. *Грушевський, М.* Культурно-національний рух на Україні в XVI–XVII віці. – Київ; Львів, 1912. – С. 6.
10. *Сухих Л. А.* Документи з родових магнатів і шляхти Волині і Правобережної України в колекції Центрального державного історичного архіву України: Історія, склад, стан науково-довідкового апарату і перспективи його розвитку // Українське архівознавство: історія, сучасний стан, перспективи. Наук. доп. Всеукр. конф. – Ч. 2. – С. 90–96.
11. *Омельчук, Д. В.* Документи архівів СБУ та проблема введення їх у науковий обіг // Українське архівознавство: історія, сучасний стан, перспективи. Наук. доп. Всеукр. конф. – С. 57–60.
12. *Пшеничков, О.* Державний архів Служби безпеки України // Студії з архівної справи та документознавства. – К., 1999. – С. 126–127.
13. *Платонова, Н. В.* Фонди Держархіву МВС України та їхня роль у дослідженні історії України ХХ століття // Українське архівознавство: історія, сучасний стан, перспективи. Наук. доп. Всеукр. конф. – С. 191–196.
14. *Жулинський, М., Гальченко, С.* Архівосховище автографів українських письменників // Студії з арх. справи та документознавства. – К., 1996. – Т. 1. – С. 122–126.
15. Путівник по фондах відділу рукописів Інституту літератури. – К., 1999. – 863 с.